

گزارش مختصری از وضعیت حقوق بشر در ایران

مقدمه :

در ۲۴ مارس سال ۲۰۱۱ شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد تصمیم گرفت برای ایران، گزارشگر حقوق بشر تعیین نماید و نهایتاً آقای احمد شهید به عنوان گزارشگر تعیین شد و مقرر گردید که ماموریت نامبرده از اول آگوست ۲۰۱۱ شروع شود، بدین جهت گزارش حاضر در بر گیرنده کلیه اخبار مربوط به سال ۲۰۱۱ نبوده بلکه در بر گیرنده مهمترین اتفاقات اخیر می باشد که در دو بخش تقنینی و اجرایی ارائه می شود.

بخش اول - قوانین ایران که ناقض حقوق بنیادین بشر است

مقدمه - با وجودی که حکومت ایران به کنوانسیون بین المللی حقوق مدنی - سیاسی و کنوانسیون بین المللی حقوق اقتصادی - اجتماعی پیوسته و متعهد اجرای آن گردیده، اما بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۹۷۹ قوانینی تصویب شد که به شدت ناقض حقوق بنیادین بشر است که به طور خلاصه قسمتی از آن شرح داده می شود:

۱- تبعیض بر اساس مذهب

طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مذهب رسمی "تشیع" است سایر فرق اسلامی و هم چنین زرتشتی، کلیمی، مسیحی از جمله ادیانی هستند که به رسمیت شناخته شده اند^۱ و حال آنکه حدود ۳۰۰ هزار نفر بهایی در ایران زندگی می کنند^۲ که از کلیه حقوق مدنی و سیاسی محروم هستند حتی از ابتدای انقلاب اجازه تحصیل در دانشگاه را به بهائیان نداده اند. در حال

۱. اصول ۱۲ و ۱۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۲- بهائی مذهبی است ایرانی که پیامبر بهائی حدود ۲۰۰ سال قبل در ایران متولد و ادعای نبوت کرد. هم اکنون بیش از ۵ میلیون بهائی در سراسر جهان زندگی می کنند.

حاضر هفت نفر از رهبران جامعه بهائی ایران در زندان بسر میبرند و هر کدام به بیست سال حبس محکوم شده اند و هم چنین حدود صد نفر از پیروان این دین در زندان های مختلف ایران زندانی هستند .

متأسفانه بین ادیانی که در قانون اساسی به رسمیت شناخته شده اند ، با مسلمان نیز تفاوت فاحشی وجود دارد از جمله طبق قوانین کیفری ، عمل واحد بر حسب آنکه مرتکب آن مسلمان باشد یا غیر مسلمان مجازاتش تفاوت می کند .

طبق ماده ۸۸ قانون مجازات اسلامی اگر مرد و زنی که هیچ کدام همسر نداشته باشند، با یکدیگر رابطه جنسی داشته باشند، مجازات هر کدام یک صد ضربه شلاق است – اما اگر زن مسلمان و مرد غیر مسلمان فرضاً مسیحی باشد طبق بند ج ماده ۸۲ قانون فوق الذکر مجازات زن همان صد ضربه شلاق است اما مجازات مرد تبدیل به اعدام می شود .

هم چنین طبق ماده ۸۸۱ مکرر قانون مدنی که در سال ۱۳۷۰ به تصویب رسیده است مقرر شده اگر بین ورثه متوفی ، فردی مسلمان باشد می تواند سایر وراثت را از ارث محروم کند و همه ارث به او می رسد .

مهمترین تبعیض در خصوص ارزش جان مسلمان با غیر مسلمان است . طبق قانون مجازات اسلامی اگر فردی که غیر مسلمان است ، مسلمانی را عمداً به قتل برساند و نتواند از خانواده مقتول رضایت بگیرد مجازات او اعدام است^۳ اما اگر مسلمانی عمداً فردی غیر مسلمان را به قتل برساند و نتواند از خانواده او رضایت بگیرد حد اکثر مجازات وی ۱۰ سال حبس است .^۴ همچنین یک مسلمان حق ندارد مذهب خود را تغییر داده و به دین دیگری در آید. در اوایل

سال ۲۰۱۱ برای مردی که تا ۱۹ سالگی مسلمان بوده و در آن هنگام مذهب خود را به مسیحیت تغییر داده است حکم اعدام صادر شد که هنوز اجراء نشده است. بسیاری از علمای

^۳ ماده ۲۰۷ قانون مجازات اسلامی
^۴ ماده ۲۰۷ و ۲۰۸ قانون مجازات اسلامی

اسلام با چنین احکامی مخلف هستند. در این خصوص خانم نرگس توسلیان مقاله ای نوشته اند که ضمیمه گزارش می باشد.

موارد تبعیض بر اساس مذهب بیش از موارد فوق است که فقط به مهمترین آنها اشاره شده است.

۲- تبعیض بر اساس جنسیت

طبق قوانینی که بعد از انقلاب به تصویب رسید ، ارزش جان زن نیمی از ارزش جان مرد است بنابراین اگر زن و مردی در یک منازعه زخمی شده و یکسان صدمه ببینند و یا به قتل برسند ، خسارتی که به مرد تعلق می گیرد دو برابر خسارتی است که به زن تعلق می گیرد.⁵

طبق قانون شهادت زن در برخی موارد اساساً در دادگاه پذیرفته نیست مانند خوردن مشروبات الکلی یا هم جنس گرایی و قتل عمد⁶ و در مواردی هم که دادگاه قانوناً می تواند شهادت زنان را قبول کند ، شهادت دو زن برابر با شهادت یک مرد است مانند جرائمی چون قتل شبه عمد.⁷

هم چنین در مسائل خانوادگی تبعیض ناروا وجود دارد از جمله تعدد زوجات در قانون پذیرفته شده⁸ - ارث زن و دختر نصف ارث شوهر و پسر است⁹ زنی که شوهر کرده برای سفر احتیاج به اجازه کتبی از همسر دارد.¹⁰

موارد تبعیض منحصر به امور فوق نیست و فقط به مهمترین آنها اشاره شده است.

⁵ مواد ۳۰۰ و ۳۰۱ قانون مجازات اسلامی

⁶ مواد ۱۷۰، ۱۱۷ و بند الف ماده ۲۳۷ قانون مجازات اسلامی

⁷ بند ب ماده ۲۳۷ قانون مجازات اسلامی

⁸ ماده ۹۴۲ قانون مدنی

⁹ مواد ۹۱۳ و ۹۰۷ قانون مدنی

¹⁰ ماده ۱۸ قانون گذرنامه

۳- مجازات های غیر قابل قبول

بعد از سال ۱۹۷۹ مجازات هایی در قانون تعیین شده است که کاملاً در تضاد با اصول بنیادین حقوق بشر است از جمله سنگسار،^{۱۱} قطع دست دزد،^{۱۲} قطع دست و پا،^{۱۳} به صلیب کشیدن،^{۱۴} شلاق زدن.^{۱۵}

۴- قوانین نامناسب برای کودکان

با وجودی که دولت ایران در اسفند ماه ۱۳۷۲ به کنوانسیون بین المللی حقوق کودک پیوسته است اما قوانین نامناسبی تصویب کرده که مهمترین آن عبارتند از :

۴-۱ - **پایین بودن سن مسئولیت کیفری** - طبق ماده ۴۹ قانون مجازات اسلامی و تبصره ۱ ماده ۱۲۱۰ قانون مدنی سن مسئولیت کیفری در ایران برای دختر ۹ و برای پسر ۱۵ سال است و بدین ترتیب اگر دختری ده ساله یا پسری ۱۶ ساله مرتکب جرم شوند دادگاه آنها را به همان مجازاتی محکوم می کند که اگر فردی ۴۰ ساله مرتکب آن جرم شده بود - ضمن آنکه این سن بسیار پایین است اساساً علت تبعیض بین دختر و پسر نیز مشخص نیست .

۴-۲ مجازات اعدام در مورد کودکان کمتر از ۱۸ سال قانوناً امکان دارد و اجرا هم می شود از جمله در سال ۲۰۱۱ حداقل ۲ فردی که در سنین کمتر از ۱۸ سال مرتکب جرم شده بودند به علت شرکت در قاچاق مواد مخدر اعدام شدند.^{۱۶}

۴-۳ قانون اختیارات غیر قابل توجیهی برای پدر و جد پدری قائل است از جمله اگر مردی کودکی را عمداً به قتل برساند و نتواند از خانواده او رضایت بگیرد مجازات وی اعدام است

۱۱. ماده ۸۳ قانون مجازات اسلامی

۱۲. ماده ۲۰۱ قانون مجازات اسلامی

۱۳. ماده ۱۹۰ قانون مجازات اسلامی

۱۴. ماده ۱۹۵ قانون مجازات اسلامی

۱۵. مواد ۱۳۸ و ۱۴۰ و ۱۷۴ قانون مجازات اسلامی

۱۶. برای اطلاعات بیشتر به سایت های زیر مراجعه شود

گزارش سالانه وزارت امور خارجه بریتانی/ <http://asghar-joudi.com/2011/04/01/>
<http://www.stopchildexecutions.com/>

اما اگر همان فرد کودک خود را عمداً به قتل رساند طبق ماده ۲۲۰ قانون مجازات اسلامی از اعدام معاف و مجازات او حداکثر ۱۰ سال حبس خواهد بود به عبارت دیگر کشتن فرزند از موارد تخفیف قانونی مجازات شمرده می‌شود.

قوانین نامناسب برای کودکان منحصر به چند مورد فوق نیست و به خاطر اختصار کلام از شرح کامل آن خودداری می‌شود.

نکته مهم – توجیه دولت ایران برای تصویب و اجرای چنین قوانینی، لزوم توجه به احکام شریعت اسلام است که صرف نظر از آن که الحاق دولت ایران به کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی، سیاسی و کنوانسیون بین‌المللی حقوق اقتصادی-اجتماعی، بدون هیچ‌گونه شرطی بوده و نشان از امکان اجرای آن دارد اساساً عقیده بسیاری از علمای اسلام در ایران، آن است که با تفسیر درستی از اسلام، می‌توان قوانین را اصلاح نمود و ضوابط حقوق بشر را رعایت کرد.¹⁷

قوانینی که گفته شد با فرهنگ ایرانی نیز در تضاد است زیرا قبلاً قوانین ایران به این صورت نبود و فقط بعد از انقلاب اسلامی در سال ۱۹۷۹ قوانین مذکور تصویب شده است و بدین جهت این قوانین مورد اعتراض اکثریت مردم ایران نیز هست.

بخش دوم – نقض حقوق بشر در اجرا

مقدمه – در این بخش سعی شده نقض حقوق بشر در اجرا، خصوصاً در سه ماه اخیر بررسی شود که مهمترین موارد آن عبارت است از:

۱- عدم رعایت قوانین در هنگام بازداشت

¹⁷. برای دسترسی به نظرات این فقها از جمله آیت الله منتظری و صانعی به سایت‌های زیر مراجعه کنید:

<http://www.amontazeri.com/farsi/default.asp>
<http://saanei4.org/>

قانون آیین دادرسی کیفری و ملحقات آن ، در خصوص احضار و بازداشت متهمین صراحتاً تعیین تکلیف کرده که اجمالاً عبارتند از :

دستگیری باید مسبوق به ابلاغ احضاریه و تفهیم اتهام و استماع مدافعات متهم باشد ، مگر در موارد محدودی از قبیل جرم مشهود که می توان بدون تشریفات قبلی اقدام به دستگیری متهم نمود - در جریان دستگیری و بازجویی از متهم ، از ایذا او ، نظیر بستن چشم یا سایر اعمال تحقیر آمیز باید خودداری شود - هر نوع شکنجه و آزار جسمی و روحی به متهم برای اخذ اقرار ممنوع است - قرار باید متناسب با جرم ارتكابی و دلایل آن باشد و حتی الامکان از صدور قرار بازداشت خودداری شود - متهم باید امکان دسترسی به وکیل را داشته باشد - بعد از دستگیری حداکثر ظرف ۲۴ ساعت باید به خانواده متهم اطلاع داده شود .

در بسیاری از بازداشت ها بر خلاف موازین قانونی فوق عمل شده است که فقط به چند مورد اخیر اشاره می شود :

دو هنر پیشه جوان به نام های مرضیه وفا مهر در تاریخ ۱۳ تیر ماه ۱۳۸۹ و پگاه آهنگرانی در تاریخ ۱۹ تیر ماه ۱۳۸۹ دستگیر شدند¹⁸ و تا این تاریخ (۵ مرداد ۱۳۹۰) هم در زندان هستند . خانواده این افراد اعلام می دارند که تا یک هفته اطلاعی از بازداشت شدن آنها نداشتند و تصور می کردند که ناپدید شده اند .

تخلفات مامورین هنگام بازداشت متهمان سیاسی و عقیدتی متأسفانه بسیار زیاد است که می توان از جمله به شیوه رفتار با خانم نرگس محمدی که از مدافعان شناخته شده حقوق بشری است و همسرش آقای تقی رحمانی اشاره کرد . خانم محمدی در نامه ای (ترجمه انگلیسی آن

¹⁸ . برای اطلاعات بیشتر به سایت های زیر مراجعه کنید:

http://www.bbc.co.uk/persian/arts/2011/07/110718_u03_vafamehr_arrest.shtml
<http://www.rahesabz.net/story/39897/>

ضمیمه است) شرح داده که چگونه نیمه شب به منزل او هجوم آوردند و با دیلم در آپارتمان وی را شکسته اند تا بتوانند همسرش را دستگیر کنند.¹⁹

مورد دیگری که قابل ذکر است آن که آقایان میر حسین موسوی و مهدی کروبی که رقبای انتخاباتی احمدی نژاد در جون ۲۰۰۹ بوده اند و از تاریخ ۲۵ بهمن ۱۳۸۹ به اتفاق همسران خود در محلی که آدرس آن دقیقاً مشخص نیست در بازداشت هستند بدون آنکه قوه قضاییه یا هیچ یک از ارگان های رسمی دولتی مسولیت این کار را بر عهده گرفته باشند یا این که برای آنان محاکمه ای ترتیب داده و یا اتهام آنها مشخص شود.²⁰

نمونه دیگر اذیت و آزار زندانیان، آن است که آنها را به حبس در تبعید محکوم می کنند بدون آن که چنین امری در قوانین ایران پیش بینی شده باشد. در این مورد می توان به عنوان نمونه به وضعیت خانم فاطمه رهنما اشاره کرد، وی در ۷ مرداد ماه ۱۳۸۸ در شهر محل سکونت خود در تهران دستگیر و به اتهام هواداری از سازمان مجاهدین خلق به ده سال زندان در تبعید محکوم شده است و مدت ها است که در زندان سپیدار اهواز زندانی بوده و دچار افسردگی حاد شده و خانواده اش به علت دوری راه امکان ملاقات با وی را ندارند.

۲- ایجاد محدودیت برای فعالین و مدافعان حقوق بشر

متأسفانه دولت جمهوری اسلامی ایران رفتار مناسبی با مدافعان شناخته شده حقوق بشر نداشته و مشکلات فراوانی برای آنان فراهم ساخته که از جمله می توان به امور زیر اشاره کرد:

۱-۲ بستن دفاتر ان. ج. او های حقوق بشری - دولت ایران با بستن دفتر موسساتی که در زمینه های مختلف حقوق بشر فعالیت می کردند از قبیل کانون مدافعان حقوق بشر (که ریاست آن را خانم شیرین عبادی برنده جایزه صلح نوبل در سال ۲۰۰۳ به عهده دارند)، انجمن

¹⁹. رجوع شود به سایت

http://www.bbc.co.uk/persian/iran/2011/02/110211_119_narges_mohamadi_rahnavard.shtml

²⁰. رجوع شود به سایت

<http://www.roozonline.com/persian/news/newsitem/article/-e447e2efd9.html>

حمایت از حقوق زندانیان، موسسه راه توانمند زیستن (راهی) و مرکز کارورزی سازمان های جامعه مدنی و..... عملا ایجاد محدودیت برای فعالین حقوق بشر نموده است.

۲-۲- دولت ایران در سال ۲۰۱۱ به بهانه عدم پرداخت مالیات کلیه اموال خانم شیرین عبادی مدافع حقوق بشر را ضبط نمود و آپارتمان شخصی و باغ ایشان در یک مزایده فروخته شد - شوهر و خواهر نامبرده دستگیر و مدتی در زندان بودند و هم اکنون نیز ممنوع الخروج هستند شوهر ایشان در زندان تحت فشار مامورین امنیتی مجبور شد که علیه زن خود مصاحبه کند و اتهاماتی را که سالها دولت ایران به خانم عبادی در زمینه عدم پایبندی به ضوابط اسلامی و منافع ملی می زد تکرار نماید و سپس به دستور مامورین امنیتی این فیلم دو شب پشت سر هم از تلویزیون سراسری ایران به نمایش درآمد و هم چنین صندوق امانات بانکی شوهر خانم عبادی بدون دستور قضایی از سوی مامورین امنیتی ضبط شده است.

۳-۲- تعدادی از مدافعان سر شناس حقوق بشر با حبس های طویل المدت مواجه و اکنون در زندان هستند از جمله محمد صدیق کبود وند روزنامه نگار که از ۵ سال قبل در زندان است . او به علت تاسیس انجمن حمایت از حقوق بشر در کردستان ایران به ۱۰ سال حبس محکوم شده است و هم چنین خانم نسرین ستوده وکیل دادگستری و برنده چندین جایزه بین المللی حقوق بشر به ۱۱ سال حبس محکوم و از سپتامبر ۲۰۱۰ در زندان بسر می برد . آقای محمد سیف زاده وکیل دادگستری به علت همکاری با خانم شیرین عبادی و شرکت در تاسیس کانون مدافعان حقوق بشر به ۲ سال حبس محکوم و هم اکنون دوران محکومیت خود را سپری میکند .

متأسفانه تعداد مدافعان حقوق بشر که هم اینک در زندان بسر می برند بیش از بیست نفر است که می توان به خانم بهاره هدایت ، خانم مهدیه گلرو، خانم محبوبه کرمی و اشاره کرد .

۳- محدودیت برای متهم در جهت دسترسی به وکیل

تبصره ماده ۱۲۸ قانون آیین دادرسی کیفری که در سال ۱۳۸۲ به تصویب رسیده است چنین مقرر می‌دارد: "در مواردی که موضوع جنبه محرمانه دارد یا حضور غیر متهم به تشخیص قاضی موجب فساد گردد و هم چنین در خصوص جرایم علیه امنیت کشور حضور وکیل در مرحله تحقیق با اجازه دادگاه خواهد بود". قضات دادگستری همواره از این تبصره استفاده کرده و به وکلا اجازه حضور در مرحله تحقیقات را نمی‌دهند و تحقیقات گاه بیش از یک سال هم به طول می‌کشد. نمونه آنرا در مورد ۷ رهبر بهایی ایرانی می‌توان دید که تحقیقات از آنها بیش از یک سال و نیم به درازا کشید و در این مدت به وکیل آنها (خانم شیرین عبادی و همکاران ایشان) اجازه ملاقات داده نشد.

نمونه دیگر در خصوص آقای امید کوبی است که دانشجوی دوره فوق دکترای فیزیک اتمی با گرایش لیزر است که در بهمن ماه ۸۹ هنگام ورود به ایران جهت دیدار با خانواده خود در فرودگاه تهران دستگیر شد و هم اکنون نیز در زندان بسر میبرد و وکیل او بنام آقای سعید خلیلی در تاریخ ۲۳ تیر ماه ۱۳۹۰ اعلام نمود که تا کنون موفق به ملاقات با موکل خود نشده و اجازه مطالعه پرونده را هم به وی نداده اند.²¹

۴- شکنجه و آزار جسمی متهمان و زندانیان

متأسفانه در دو سال اخیر موارد متعددی از شکنجه و آزار جسمی زندانیان خصوصاً زندانیان عقیدتی و سیاسی گزارش شده است و در این مورد تعداد زیادی نامه برای گزارش گر سازمان ملل متحد ارسال شده است که از آن جمله می‌توان به نامه آقای عیسی سحر خیز ژورنالیست معروف که هم اینک در زندان بسر می‌برد اشاره کرد. وی طی نامه‌ای در تیرماه ۱۳۹۰

²¹ نگاه کنید به سایت

اعلام داشته که: "حکومت ایران مرگ خاموش ما را تدارک دیده است ، عامدانه میخاوند ما را نابود کنند .²²

مورد دیگری که اخیرا اتفاق افتاده است مربوط می شود به مرگ یکی از ژورنالیست های معروف ایرانی بنام هدی صابر که به خاطر اعتراض به رفتار نادرست مامورین امنیتی هنگام تشیع جنازه عزت الله سحابی (یکی از فعالین سیاسی ایران) که منجر به فوت دختر او به نام "هاله " گردید اعتصاب غذا کرد و در ششمین روز اعتصاب و در ۲۰ خرداد ۱۳۹۰ با درد شدید سینه به بهداری زندان اعزام شد اما در بهداری به بهانه آنکه او تمارض کرده است وی را مضروب نمودند و بدون هیچ درمانی به سلول باز گردانیده شد . ساعتی بعد که حال وی به وخامت گرایید او را با چند ساعت تاخیر به بیمارستان اعزام کردند که متاسفانه همان روز فوت کرد و ۶۴ نفر از زندانیان طی نامه ای کتبا در این خصوص شهادت داده اند .²³ بسیاری از زندانیان کتبا از برخورد های نامناسب و شکنجه در زندان شکایات کرده اند از جمله مهدی محمودیان ، ژورنالیست ایرانی که هم اینک در زندان است طی نامه علنی به تاریخ شهریور ماه ۱۳۸۹ از وجود تجاوز جنسی در زندان شکایت نموده است .²⁴ هم چنین تعداد ۲۶ نفر دیگر از زندانیان از برخورد های نامناسب و شکنجه در زندان کتبا شکایت کرده اند .²⁵

۵- ایجاد محدودیت و تشکیل پرونده کیفری برای وکلا دادگستری

²² . رجوع شود به سایت

<http://www.rahesabz.net/story/39826/>

²³ . برای دیدن متن نامه به سایت زیر مراجعه شود

<http://kaleme.com/1390/03/23/klm-61612/>

²⁴ . برای دیدن متن نامه به سایت زیر مراجعه شود

<http://www.rahana.org/archives/39605>

²⁵ . رجوع شود به سایت

<http://www.kaleme.com/1390/02/21/klm-57736/>

دولت جمهوری اسلامی ایران در سنوات گذشته با دیده سوء ظن به وکلایی نگاه می کند که از متهمان سیاسی - عقیدتی در دادگاه ها دفاع می کنند و در این ارتباط برای بسیاری از آنان پرونده کیفری تشکیل شده ، برخی در زندان هستند مانند آقای هوتن کیان ، آقای قاسم شعله سعدی ، آقای حسین یونسی ، آقای محمد سیف زاده و خانم نسرين ستوده . برخی دیگر قبلا در زندان بوده و با وثیقه آزاد هستند مانند آقای محمد علی دادخواه ، آقای خلیل بهرامیان ، آقای عبد الفتاح سلطانی و برخی نیز تحت بازجویی هستند مانند خانم مهناز پراکند و نسیم غنوی و....) لیست وکلایی که طی ۲ سال اخیر تحت پیگرد قانونی قرار گرفته اند پیوست است.) نتیجه بدیهی چنین عملکردی آن است که وکلاء شهادت دفاع را از دست داده و نتوانند به وظایف خود عمل کنند .

نتیجه گیری

برای بهبود فوری وضعیت حقوق بشر در ایران توصیه های زیر می شود:

- ۱- همکاری با گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد و کمیساریای عالی حقوق بشر و سایر نهادهای بین المللی در زمینه بهبود و نظارت حقوق بشر
- ۲- آزادی فوری و بدون قید و شرط مدافعان حقوق بشر و خاتمه دادن به اذیت و آزار آنان
- ۳- بهبود وضعیت زندان ها
- ۴- آزادی بدون قید و شرط وکلای دادگستری
- ۵- احترام به آزادی بیان و عدم ارسال امواج پرازیت به ساتل لایت به منظور ایجاد محدودیت در اطلاع رسانی
- ۶- اصلاح قوانین متناسب با تعهدات بین المللی دولت ایران در زمینه حقوق بشر